

D'Els Carlins al Casal Familiar Recreatiu, un segle de teatre manresà (els orígens)

Josep M. Soler i Bonet

L'escenari d'Els Carlins, al Casal Familiar Recreatiu, continua sent un dels nostres teatres en funcionament. L'entitat és seu d'una rica tradició de teatre amateur, motor de premis, grups i representacions, i l'organitzadora avui dia d'un dels quatre cicles professionals de teatre a la ciutat: el de Butaca, pensat per al teatre de format petit i mitjà. Vinculada primer al grup ideològic que va donar sobrenom a l'entitat (la Joventut Carlista Manresana), el que n'ha garantit la supervivència –a punt de fer el segle de vida– ha estat la seva capacitat oberta i integradora de gent i il·lusions sempre renovades.

Vista actual de l'entrada de l'edifici, des del carrer Sabateria.

L'endemà de bodes, de J. Pous i Pagès a l'escenari d'Els Carlins, l'any 1932. Hi van intervenir Victòria Piqué, Dolors Ciuró, Josep Torreguitart, Joan Cirera, Joan Torres, Martí Camprubí, Lluís Serra, Francesc Mas, amb direcció de Joan Ambrós.

Teatre i doctrina, dues cares d'un mateix projecte

Durant molt de temps el teatre ha representat molt més que un simple espectacle lúdic. A més de ser un element aglutinador en cada poble o ciutat, ha estat la via per fer arribar al gran públic tot tipus de missatges. En uns temps en què l'analfabetisme s'estenia per àmplies capes de població, el teatre ha estat el transmissor dels valors morals, religiosos i fins i tot polítics de cada moment. Seguidors d'aquesta tradició, els partits polítics o moviments ideològics que es van anar formant al nostre país durant el segle passat, i sobretot en el primer quart del segle XX, van intentar aglutinar els seus seguidors al voltant de centres estables des d'on poder propagar la seva ideologia, i d'aquesta manera apareixen els ateneus, els cercles, casinos, etc. En aquests centres, a més de les activitats pròpiament polítiques, hi solia haver tot un seguit d'activitats lúdiques, culturals o de beneficiència, que a més d'ésser útils per a l'adoctrinament i esbarjo dels associats, pretenien servir com a focus per captar-ne de nous.

Dintre de la llista d'activitats, representat normalment pels grups d'aficionats del centre, el teatre esdevenia una de les activitats principals. A Manresa en podem esmentar tota una colla d'aquests centres, la majoria dels quals han desaparegut: L'Ateneu, al carrer de les Piques; El Centre Regionalista, al carrer de la Mel; la Joventut Catòlica, al Joc de la Pilota; i la Joventut Carlista Manresana, al carrer Sabateria, en són alguns dels més significatius.

El Casal Familiar Recreatiu és i ha estat conegut des de sempre com Els Carlins, en clara referència als seus orígens com a seu de la Joventut Carlista Manresana. Actualment el Casal és l'únic supervivent dels centres polítics o ideològics que esmentàvem abans, si bé totalment desvinculat dels seus orígens polítics. A més de la seva significació com a focus d'activitat política, Els Carlins tenen un pes específic important dintre de la història del teatre manresà.

La trajectòria d'aquesta entitat presenta dues etapes molt ben delimitades. Un primer període des de la seva fundació, quan el teatre i la cultura

esdevenien un complement a l'activitat política; i, posteriorment, una segona etapa que es caracteritza pel declivi del partit carlista fins a arribar a l'actualitat, en què des de fa anys l'entitat és un centre cultural abocat únicament a l'associacionisme i a la difusió del teatre.

Els orígens, la Joventut Carlista Manresana

L'any 1903 es funda la Joventut Carlista Manresana, al redòs de la Joventut Catòlica, una altra entitat conservadora situada al carrer del Joc de la pilota. El seu primer president fou en Fermí Roca i Coma, un militant carlí que ja havia participat activament en la tercera guerra carlina. Des d'un primer moment la Joventut Carlista va compartir la seu social amb la societat Siglo XX. Aquest local situat al carrer Pedregar, cantonada Beates, amb entrada principal pel carrer Sabateria, seria adquirit totalment l'any 1906. El mateix any es va fer una primera remodelació de la sala, la qual es va inaugurar amb unes grans vetllades

teatral els dies 15 i 16 d'abril. Aquest vell immoble, del qual es va mantenir la petita sala d'espectacles, va esdevenir el germen de l'actual Casal Familiar Recreatiu.

Des d'un primer moment les activitats culturals, esportives, socials i benèfiques van acompanyar el discurs polític de la nova formació. L'objectiu d'aquestes activitats paral·leles era oferir un espai d'esbarjo i «educació» als simpatitzants i vincular-los alhora al moviment carlista. D'aquesta manera, a la mateixa sala d'espectacles s'alternaven els discursos polítics, les sardanes, les vetllades «literario-musicals» i les representacions teatrals. Cal recordar que en un moment en què el cinema encara no havia fet la seva aparició a casa nostra i la població tenia un elevat índex d'analfabetisme, el teatre encara era l'activitat lúdica per excel·lència i un bon complement per a l'adoctrinament ideològic.

Les primeres referències teatrals de la nova entitat segueixen les pautes generals de l'època. Les vetllades teatrals s'estructuren en diferents peces curtes, normalment d'un acte, alternant els sainets còmics amb textos dramàtics. Les peces dramàtiques representades presenten un marcat caràcter moralista o patriòtic, i sorprèn l'elevat nombre de textos en català. Com a exemple podem citar el programa d'algunes vetllades. Els dies 15 i 16 d'abril del 1906, s'oferien al públic tres peces: una comèdia, *D'Amèrica a cal notari*; un drama amb un títol ben expressiu, *Follia*; i s'acabava amb una altra peça còmica, *Boigs fan ximplés*. El públic assistent encara va poder gaudir d'un repertori més complet els dies 3 i 4 de juny del mateix any. El programa era el següent:

- 1.-Sinfonia de Verdi.
- 2.-*Sant Jaume*, comèdia en un acte.
- 3.-*Mestre Blay*, drama històric en vers, d'un acte.
- 4.-*Quin viatge*, obra còmica en un acte.
- 5.-Marxa de D. Carlos, himne carlista.

Aquesta vetllada és especialment significativa perquè és la primera vegada en què es fa menció expressa del grup d'aficionats de la Joventut Carlista, l'origen de l'elenc actual de

l'entitat i d'una tradició teatral quasi bé centenària. D'aquest primer grup només ens n'ha quedat el nom d'alguns dels seus components, els senyors Farreras, Casajuana, Farré, Martorell, Bohigas, Garriga, Bacardit, Sans, Geroni R. Ferrer o B. i Torras. És molt significativa l'absència d'actrius en aquests primers repartiments. No podem oblidar que el teatre ha gaudit sempre d'una etiqueta de frivolitat, que no s'adeia gens a la moralitat femenina de l'època, per molt seriós que fos l'argument representat.

Una mica més tard, l'any 1910, ja tenim notícia de les primeres representacions de *Los pastorillos en Belén, o sea el nacimiento de Jesucristo*, els tradicionals *Pastorets* en versió castellana, una de les senyes d'identitat d'Els Carlins i que encara perdura amb força avui dia.

L'any 1914 arriba a la presidència de la Joventut Carlista Domènec Prunes Miquel, amb qui es relança el partit i s'augmenta el nombre d'activitats. Neix la secció sardanista; un esplai que organitzava campionats de manilla, billar, escacs i revetlles; una organització benèfica, Las Margaritas, i més endavant es va formar el club de futbol Flor de Lis, que fins i tot tenia camp propi, situat més o menys on ara hi ha el Centre Hospitalari.

La consolidació de l'entitat: dels anys vint fins a la guerra civil

Un cop superats els primers anys de vida, l'entitat es va anar consolidant amb força dintre de la ciutat. A més de la vessant política, la vida social i cultural de la Joventut Carlista va arrelant amb un creixent nombre de socis i activitats. Tant és així que l'any 1920 es fa una gran remodelació de la sala, augmentant la capacitat del pati de butaques i, sobretot, adequant l'escenari. El teatre, sarsueles, audicions de sardanes i fins i tot alguna sessió de cinema prenen la sala d'espectacles de forma quasi bé setmanal. A més durant l'any són cites obligades la *Passió*, naturalment per Pasqua, i els *Pastorets* i la funció d'Innocentada per Nadal.

L'any 1931 assumeix la presidència de la Joventut Carlista l'advocat Josep

FESTA MAJOR

— DE —

MANRESA

Joventut Carlista

MANRESANA

Las Juntas de diversiones y propaganda d' aquesta societat, han organitzat per los dias 30 y 31, dugues extraordinarias vetllades dramáticas en quinas se posará en escena ab tot l' esplendor que requireix.

1.ª Sinfonia.

2.ª Lo grandió drama historich en quatre actes,

POR LA PATRIA

3.ª La comedia en un acte,

CONVENIENCIAS

Per la primera de ditas obras s' han construhit preeiosas decoraciones.

Dia 30, á les nou en punt.
Dia 31, acabat lo castell de focs.

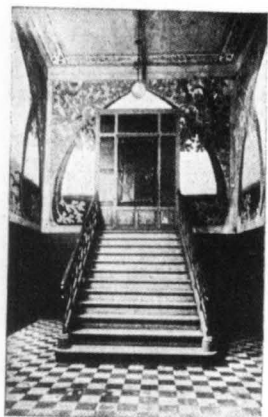
Las localidades se despatxarán á secretaria los mateixos dias de funció, de 10 á 12 del matí y desde las 2 de la tarde.

Imprenta de Roca.—1906

Programa de les representacions realitzades a la Joventut Carlista Manresana amb motiu de la festa major de l'any 1906.

Prat Piera, tot coincidint amb l'arribada de la República. Seran uns temps de gran eferescència política i els carlistes es posicionen clarament contra el nou govern. Afortunadament la vida social i la secció de teatre de l'entitat, aliens als embolics públics, continuen endavant amb el mateix ímpetu que els seus companys polítics. Com a mostra del nivell de la secció de teatre de l'entitat cal esmentar la participació l'any

JOVENTUT CARLISTA MANRESANA

Entrada de l'entitat

Des de la fundació de la Joventut Carlista, amb no llargues interrupcions, s'han publicat dos setmanaris portaveus de la casa: «L'Amic del Poble» (en dues èpoques) i «Seny», que es publica encara en l'actualitat.

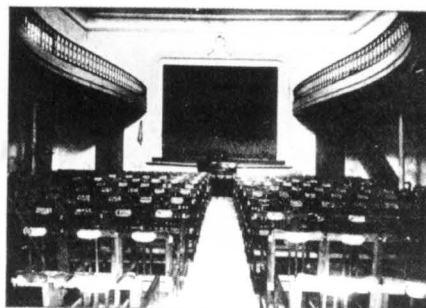
Com a actes més remarcables que es registren a la

Per uns Estats que tenim al davant, trobem que aquesta entitat fou constituïda als 20 de setembre de 1903, i als 28 del mateix mes el governador civil senyor Gonçal Rothwos posava sa conformitat a dits estatuts signats pels consoçics Andreu Playà Sato, Jaume Giménez i Joan Pelfort.

El desenvolupament de l'entitat carlista anà creixent d'any en any, fins que en 1920 inaugurà un magnífic i espaiós saló de teatre.

història de la Joventut Carlista, cal mencionar, entre altres, els dos famosos Aplecs tradicionals del Centenari de la Guerra de la Independència. I el del Centenari de l'afusellament dels màrtirs dels «Tres Roures»; i també la solemníssima Entronització del Sagrat Cor de Jesús tinguda lloc el 12 de març de 1916.

Hi ha constituïdes les seccions de Propaganda, Sardanes, Teatre, Esport i la benèfica institució de «Las Margaritas», la qual, tots els anys, amb aplaudiments de propis i estranys, celebra la caritativa i simpàtica festa del Nadal del Pobre.

Vista del saló de teatre

Vista de la sala del teatre i l'entrada del carrer Sabateria, l'any 1920 aproximadament.

1932 en el segon Concurs de Teatre Català Amateur, amb l'obra *L'endemà de bodes*, on es va obtenir el primer premi entre un nombrós grup de participants de tot Catalunya. L'any següent amb *L'estella de la creu* es va repetir l'èxit, i es guanyà la copa Masriera Carreras, la medalla del Círcol Artístic de Barcelona i el premi del senyor Cambó en metàl·lic, 300 pessetes. La tercera participació en aquest concurs, l'any 1934, es va saldar finalment amb un tercer premi, amb l'obra *Els que mai s'aturen*. El relleu de l'entitat a nivell català també queda constatada pel fet que Jaume Turull, de la Joventut Carlista Manresana, participa com a vocal del consell directiu de la Federació Catalana de Societats de Teatre Amateur (FCSTA) durant l'exercici 1933-34.

L'arribada de la República i el posterior alçament militar del juliol de 1936 van deixar a l'entitat en una situació molt compromesa, com a conseqüència de la seva filiació política. El local queda sota la responsabilitat del regidor de cultura Carles Costa Cadevall (dirigent del POUM), el qual havia fet teatre de jove. El mateix Costa hi funda una Escola Proletària D'Art Escènic, que sota la seva direcció, i amb la participació de components de la Joventut Carlista, s'inaugura el gener de 1937. El carrer Sabateria

és rebatejat amb el nom de l'actriu Carlota de Mena, la qual caigué morta de feridura sobre l'escenari del Conservatori el dia 28-12-1902, quan representava *Locura de amor*.

L'efímera existència d'aquesta aventura no va permetre portar a terme alguns dels seus projectes. Pel maig es fa un curs de declamació i es convoquen un concurs literari d'obres de teatre i el Primer Congrés Nacional de Teatre Revolucionari, el qual no es va arribar a celebrar mai. Aquesta Escola Proletària seguirà el mateix destí que els seus promotors, i després dels fets de maig de 1937, amb la proscripció de la gent del POUM, la sala queda pràcticament inactiva.

El final de la guerra, una nova etapa per al país i per a l'entitat

Amb la derrota de la República, els vencedors es van repartir el botí, i els béns de les organitzacions polítiques i sindicals van canviar de mans. Tot i la important aportació carlista a la causa franquista, un cop acabada la guerra l'edifici de la Joventut Carlista va passar a la Falange. Les bones relacions amb el nou règim i la influència de Josep Prat Piera van aconseguir obrir de nou la sala i recuperar l'immoble. Començava una nova etapa per al país

i per a l'entitat, i perquè no en quedessin dubtes el local es va rebatejar com a Café España. Ben aviat es refà la secció de teatre, i el mateix any 1939 ja es representen un altre cop els tradicionals *Pastorets*.

Des de la seva fundació la secció de teatre va anar estretament lligada a les activitats polítiques de la Joventut Carlista. Amb l'acabament de la guerra les aliances polítiques es van començar a desfer, i els carlistes desencantats van anar adoptant una actitud cada cop més crítica amb el nou règim. Per evitar que aquest posicionament pogués comprometre el futur de tota l'entitat, es va decidir deslligar l'activitat política de la sociocultural i l'any 1942 es funda el Círculo Familiar Recreativo. Cal felicitar als impulsors de la iniciativa, perquè aquesta ha estat la clau de futur de l'entitat; poc podien imaginar en aquells moments la transcendència que tindria uns anys després.

A més de les activitats teatrals, l'esport també recupera el seu lloc dintre de l'entitat. El club de bàsquet Oriamendi participa a partir de la temporada 1941-42 a la tercera divisió catalana. De mica en mica es van deixant enrere els efectes del conflicte, i les activitats augmenten en nombre i ambició, durant la Festa Major de 1942 es recuperen les representacions de sarsueles. A partir de l'any 1946, la tenalla del règim contra la cultura catalana va començar a deixar algunes escaletes i es reprenen les representacions de textos en català.

A partir d'aquest moment i fins a l'actualitat, han transcorregut més de cinquanta anys de treball i dedicació al teatre. L'evolució de l'entitat durant aquesta darrera etapa mereix, per si sola, molt més espai del que ara disposem: potser en una altra ocasió. Des de la nostra sala del carrer Sabateria, hem estat testimonis d'un segle de vida de la nostra ciutat i, en especial, de l'escena manresana.

Josep M. Soler i Bonet

President del Casal Familiar Recreatiu